

Posvet »Epidemične bolezni v Istri« med 19. in 20. stoletjem. Študijski dan o historični demografiji Istre Izola, 6. 10. 2009

V palači Manzioli v Izoli smo 6. oktobra 2009 prisostvovali znanstvenemu zgodovinskemu posvetu o epidemičnih boleznih v Istri med 19. in 20. stoletjem, ki ga je priredilo Humanistično društvo Histria iz Kopra. Zamisel sovpada z aktualnim povratkom strahu pred »kugo«, od okužbe »nore krave«, do ptičje bolezni in najnovejše planetarne gripe, ki pogojuje, kot lahko sami vidimo, ne samo zdravstvene posege, ampak tudi gospodarstvo, politiko, družbene odnose in vsakdanje življenjske navade ljudi. Podoben in še občutnejši vpliv pa so imele »velike bolezni« v preteklosti, kot so tifus, koze, kolera, tuberkuloza in mnoge druge, ki so zaznamovale dolga zgodovinska obdobja, pogojevale demografski razvoj in izkušnjo celih generacij tudi v našem prostoru. Elementov, preteklih in tekočih, je skratka dovolj, da se je v okviru obujajočega se zanimanja za zgodovinsko demografijo Istre porodila ideja o znanstvenem srečanju o zdravstveni zgodovini, točneje na temo epidemijskih boleznih, ki jim je bil v teku zadnjih dveh stoletij izposlavljen istrski polotok. Namen sestanka, poudarja njegov pobudnik in glavni organizator Dean Krmac v sporedu, je bil spoprijeti se s problematiko prek sodelovanja medicinskih strokovnjakov in zgodovinarjev, osvetliti patologije, vplive bolezni na prebivalstvo, odzive medicinske stroke in zdravstvenih ustanov ter same kulturne aspekte in obnašanja v odnosu do bolezni. Kot cilj so si organizatorji zastavili pregled študij o teh temah, spoznanje raziskovalcev različnih znanstvenih področij in njihovih preučevanj ter spodbuditev nadaljnih prizadevanj pri osvetljevanju zdravstvene zgodovine Istre. Znanstveni pokrovitelji posveta so bili Inštitut za zgodovino medicine iz Ljubljane, Società Italiana di Storia della Medicina in Hrvatsko znanstveno društvo za povijest zdravstvene kulture, finančno pa ga je podprla Italijanska samoupravna narodna skupnost iz Izole.

Jutranji del simpozija, ki ga je povezoval Salvator Žitko, se je začel z uvodnim predavanjem Zvonke Zupanič Slavec z Inštituta za zgodovino medicine na Medicinski fakulteti ljubljanske univerze, ki je postregla s pregledom razvojne poti epidemiologije in zdravstvenih ter drugih strategij za boj in preprečevanje širjenja kužnih boleznih. Rino Cigui z Zgodovinsko-raziskovalnega centra v Rovinju je predaval o letih 1815–1817, ko je Evropo prizadela pandemija lakote in bolezni, ki je sovpadala in bila vzročno pogojena z gospodarsko krizo, napoleonskimi vojnami, družbenimi konflikti in nenormalnimi klimatskimi razmerami. Prikazal je

katastrofalne učinke tega zgodovinskega momenta v Istri, kjer je razsajal pegasti tifus, ki so mu botrovale izredno slabe socialne razmere in okoljska degradacija, ki so favorizirale razmnoževanje uši in s tem prenos bolezni. Urška Železnik z Znanstveno-raziskovalnega središča Univerze na Primorskem je predstavila referat o koleri v Kopru in istrskih obalnih mestih, ki je v 19. stoletju občutno zaznamovala demografski razvoj in prisilila oblasti k zdravstvenemu ukrepanju proti tej kot tudi drugim velikim boleznim tistega časa. Referentka je prikazala, kako je kolera zaradi značilnosti bakterije in načina širjenja prizadela zlasti urbana okolja, kjer so bili higijenske razmere slabše in imunski sistem prebivalstva šibkejši. O pustošenju kolere v 19. stoletju je predaval tudi Amir Muzur z medicinske fakultete Univerze v Reki, s poudarkom na kultu sv. Roka, ki so ga v stoletjih kuge častili kot zaščitnika proti tej bolezni, zdaj pa je prebivalstvo pri njem iskalo zatočišča pred kolero. Avtor je na podlagi hagiotopografske analize cerkva, posvečenih svetniku zaščitniku, hipotetično ugotavljal tudi obseg in razširjenost epidemij. Euro Ponte z Medicinske fakultete Univerze v Trstu je poročal o nalezljivih boleznih v severno-istrskem obmorskem mestecu Milje in orisal obolevnost ter umrljivost nekaterih infekcijskih ter epidemičnih patologij v luči trgovsko-pomorske značilnosti mesta in dejavnosti prebivalstva.

Popoldanski del posveta (povezovalc je bil Aleksej Kalc) se je začel z referatom Roberta Matijašiča z Oddelka za humanistične znanosti Univerze Juraj Dobrila v Pulju, ki je spregovoril o malariji v južni Istri, kot se kaže v objavljenih spisih zdravnika dr. Bernarda Schiavuzzija (1849–1929). Schiavuzzi je bil tudi arheološki raziskovalec in ravnatelj puljskega mestnega muzeja, kot zdravnik pa je sodeloval v boju zoper malarijo. V medicinski periodiki je objavil nekaj člankov, v katerih je opisal nekatere epidemične in endemične značilnosti malarične obolevnosti na obravnavanem istrskem območju. Iva Milovan, ravno tako sodelavka Oddelka za humanistične znanosti puljske Univerze Juraj Dobrila, je predavala o španski gripi, ki je leta 1918 zahtevala ogromen smrtni davek širom po Evropi in ni prizanesla niti istrskemu polotoku. Na osnovi bolnišničnih registrov in smrtnih matrik je avtorica prikazala pojav bolezni v južni Istri in posebej v Marčani, kjer je smrtnost zabeležila najvišjo stopnjo. Milan Radošević z reškega Zavoda za zgodovinske in družbene znanosti Hrvatske akademije znanosti in umetnosti je spregovoril o tuberkulozi v Istri v času med svetovnima vojnama, ko je Julijska krajina prednjačila znotraj Italije po razširjenosti te bolezni. V Istri je stopnja obolevnosti presežala 2 promila prebivalstva, k čemur so prispevali slaba higijena, pomanjkanje vodnih virov, neustrezna sanitarna služba in nezadostna preventivna osveščenost prebivalstva. Razmere so se začele izboljševati po letu 1926 z ustanovitvijo Istrskega protituberkoloznega konzorcija in novim zdravstvenim pristopom do te bolezni. Deborah Rogoznica iz Pokrajinskega arhiva v Kopru in Dean Krmac iz Humanističnega društva Histria sta poročala o tuberkulozi na Koprskem po drugi svetovni vojni, ko je bila ta bolezen, kljub upadu smrtnosti v primerjavi s predvojnimi časovi, še vedno med najbolj razširjenimi epidemiološkimi problemi tega območja. Referenta sta ugotovila, da je bila razširjenost obolevnosti tesno povezana s priseljevanjem novega prebivalstva po znanih političnih in demografskih

spremembah, ki jih je območju prinesel čas po svetovni vojni. Zadnji referent na posvetu je bil Edi Terlevič z Oddelka za infektologijo in febrilna stanja Splošne bolnišnice v Pulju, ki je predaval o brucelozi, infekcijski bolezni, ki se prenaša iz živali na človeka in je znana tudi z imeni malteška vročina ali sredozemska vročina, ker so jo v 19. stoletju prvič opredelili na Malti. V Istri se je bolezen endemično vsidrala takoj po končani drugi svetovni vojni, in sicer s prihodom okužene živine iz zahoda med vojno. Ponovno se je pojavila v devetdesetih letih, tokrat v uvozu živine iz vzhodne Evrope.

V končnici posveta, ki je priklical lepo število poslušalcev, je bila beseda prepuščena prof. Antonu Škrobonji z Medicinske fakultete na Reki in uredniku revije *Acta medico-historica Adriatica*, ki je komentiral predstavljene vsebine in izpostavil iztočnice za razpravo. Posvet je razkril obsežnost zdravstvene problematike kot specifičnega, a nikakor sekundarnega področja družbene zgodovine Istre, ki pa je navadno res marginalizirano in prepuščeno ožjemu krogu specialistov ter interesentov. Referati so pokazali povezanost in obojestransko pogojenost zdravstvene problematike z vsakdanjim dogajanjem kot tudi s političnimi, gospodarskimi in kulturnimi vidiki. Prav pri ugotavljanju potrebe po valorizaciji zgodovine medicine in medicinske problematike znotraj zgodovinskega preučevanja Istre, ki pomeni med drugim tudi širjenje interdisciplinarnega sodelovanja med humanistiko in medicinsko znanostjo, se je ponudil spekter odprtih vprašanj in tem, ki bi jim veljalo nameniti bolj sistematično in organizirano raziskovalno pozornost. Posvet je skratka vzpostavil spodbudno vzdušje med strokovnjaki različnih področij in pokazal konkretna tematska izhodišča za bodoča preučevanja in posvetovanja.

Aleksej Kalc